

Nr 5.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående viss lagstiftning om löner.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft tre inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

inom *första* kammaren

nr 45 av herr *Norling* och herr *Persson, Ola*, och
nr 320 av herr *Persson, Helmer, m. fl.* samt

inom *andra* kammaren

nr 380 av fru *Nilsson m. fl.*

I motionen I: 45 har hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om förslag till lag om arbetsgivares skyldighet att utbetala lön för helgdagar».

I motionerna I: 320 och II: 380, vilka äro likalydande, har hemställts, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till lag på grundval av artikel 23, moment 2, i den av Förenta Nationerna år 1948 antagna 'Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna'; samt

att sådant förslag framlägges i så god tid, att lagen — vid bifall av riksdagen — kan träda i kraft den 1 januari 1954».

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för yrkandet i motionen I: 45, får utskottet hänvisa till motionen. För de i motionerna I: 320 och II: 380 gjorda hemställandena ha skälen icke angivits i motionerna.

Likalönsprincipen.

Förklaringen om de mänskliga rättigheterna antogs den 10 december 1948 av Förenta Nationernas generalförsamling »såsom en gemensam riktlinje för alla folk och alla nationer, på det att varje individ och varje samhällsorgan må under ständigt besinnande av denna förklaring sträva att i undervisning och uppfostran befordra respekten för dessa fri- och rättigheter, samt genom framstegsfrämjande nationella och internationella åtgärder säkerställa ett allmänt och verksamt erkännande och iakttagande av desamma, såväl bland medlemsstaternas egna folk som folken i områden under deras överhöghet».

Artikel 23 moment 2 i denna förklaring lyder: »Envar har utan åtskillnad rätt till lika lön för lika arbete.»

Frågan om lagfästade av likalönsprincipen har under senare år behandlats av riksdagen i olika sammanhang.

Vid 1948 års riksdag hemställdes i de likalydande motionerna I: 146 av herr Öhman och II: 235 av fru Rönn-Christiansson och fru Linderot om snabbutredning om lagfästade av kvinnors rätt till lika lön med mannen för samma prestation. Motionerna behandlades av första kammarens första tillfälliga utskott i dess utlåtande nr 4 och av andra kammarens andra tillfälliga utskott i dess utlåtande nr 4. Utskotten framhöllo, att de delade motionärernas uppfattning, att samma arbetsprestation borde honoreras med samma lön oavsett arbetstagarens kön, men att utskotten icke kunde finna, att de i motionerna föreslagna åtgärderna skulle verksamt kunna bidra till ett sådant resultat. Utskotten ansågo — i likhet med vad Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen i Sverige framhållit i remissyttranden — att frågan om lönerna borde avgöras genom fria förhandlingar mellan parterna på arbetsmarknaden och icke genom lagstiftning. Detta torde i längden vara till största gagn även för kvinnliga arbetstagare. Utskotten avstyrkte motionerna, och kamrarna beslöto i överensstämmelse med vad utskotten hemställt.

Frågan återkom därefter vid 1950 års riksdag i anledning av motionen II: 129 av herr Dahlgren m. fl., vari motionärerna begärde snabbutredning och förslag om lagfästade av likalönsprincipen. Motionen hänvisades till andra kammarens allmänna beredningsutskott, som i sitt utlåtande nr 1 avstyrkte densamma. I utlåtandet berörde utskottet inledningsvis, att förhandling mellan parterna på den enskilda arbetsmarknaden om lönesättningen för arbetare av olika kön ägde rum och att för de i statlig tjänst anställda utredning påginge inom likalönskommittén, varefter utskottet anförde:

»Principiellt delar utskottet den av andra kammaren år 1948 uttalade uppfattningen, att frågan om lönesättning bör avgöras genom fria förhandlingar mellan parterna på arbetsmarknaden och icke genom lagstiftning. I vart fall synas resultaten av pågående utredning och förhandling först böra avvaktas, innan andra åtgärder övervägas.»

Andra kammaren avslög motionen.

Vid *Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens* i Genève år 1951 fattades beslut bl. a. om en konvention (nr 100) angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde och en rekommendation (nr 90) i samma fråga. Konventionen och rekommendationen underställdes 1952 års riksdag genom proposition nr 47. Över konventionen och rekommendationen hade delegationen för det internationella socialpolitiska samarbetet inhämtat yttranden från socialstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen,

likalönskommittén, Landsorganisationen, Svenska arbetsgivareföreningen, Tjänstemännens centralorganisation och Yrkeskvinnors samarbetsförbund. I samtliga dessa yttranden avstyrktes lagstiftning för genomförande av likalönsprincipen.

För egen del anförde *delegationen* bland annat följande. Av de till *delegationen* avgivna yttrandena över konventionen angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde framginge, att samtliga hörda myndigheter och organisationer vore av den uppfattningen, att konventionen icke borde tillträdas av Sverige. *Delegationen* anslöte sig till denna uppfattning, framför allt med hänsyn till att en ratificering av konventionen skulle innebära ett frångående av den hittills allmänt godtagna principen om rätt för arbetsmarknadens parter att utan påverkan från statsmakterna genom fria avtalsförhandlingar träffa överenskommelser om löneförhållanden. *Delegationen* funne några särskilda åtgärder från statsmakternas sida med anledning av rekommendationen icke för närvarande påkallade.

Föredragande departementschefen anförde i propositionen:

»I fråga om en svensk anslutning till konventionen angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde har jag samma uppfattning som *delegationen* för det internationella socialpolitiska samarbetet, och jag avstyrker följaktligen, att konventionen ratificeras av Sverige.

Rekommendationen i ämnet uppdrager bl. a. vissa riktlinjer i fråga om åtgärder, ägnade att främja könsens likställighet på arbetsmarknaden. I likhet med arbetsmarknadsstyrelsen vill jag framhålla rekommendationens värde som pådrivande faktor, när det gäller att skapa ökade förutsättningar för en utjämning av löneolikheterna mellan manlig och kvinnlig arbetskraft. Vad rekommendationen härvidlag i detalj innehåller bör övervägas av arbetsmarknadens parter, särskilt det organ — arbetsmarknadens nämnd för kvinnofrågor — som tillsatts av Landsorganisationen och Svenska arbetsgivareföreningen gemensamt. Några åtgärder från statsmakternas sida med anledning av rekommendationen finner jag med hänsyn härtill icke för närvarande påkallade.

Vad slutligen beträffar frågan huruvida här förevarande internationella reglering bör särskilt beaktas i samband med lönesättningen för statsanställda, finner jag i likhet med *delegationen*, att bedömandet av denna fråga bör anstå till dess den statliga kommitté — likalönskommittén — som sysslar med hithörande spörsmål redovisat resultatet av sitt utredningsarbete.»

Andra lagutskottet anslöt sig i sitt av riksdagen godkända utlåtande, nr 21, till vad *föredragande departementschefen* yttrat.

Den i departementschefens ovan återgivna yttrande omnämnda *likalönskommittén* har tillkallats enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 10 januari 1947. Kommittén skall enligt direktiven utreda frågan om likalönsprincipens genomförande inom den egentliga statsförvaltningen och det statsunderstödda kommunala skolväsendet, d. v. s. inom det ställtligt reglerade lönesystemet. Kommitténs betänkande är nu under tryckning.

Vad beträffar den enskilda arbetsmarknaden har frågan om lika lön för lika prestation behandlats av en av Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen gemensamt tillsatt kommitté. Kommittén avgav i december 1950 betänkande, vilket under titeln »Betänkande avgivet av arbetsmarknadskommitténs kvinnoutredning» utkommit av trycket. I betänkandet anför kommittén bland annat, att lönesättning efter kön är en principiell orimlighet. En principiellt riktigare avvägning av lönerna skulle enligt kommitténs mening underlättas, om man i ökad grad kunde anpassa lönerna efter den individuella arbetsinsatsens värde för produktionen. Här för fordrades emellertid en betydande omläggning av det svenska lönesystemet, som karakteriserades av enhetliga lönesatser för stora grupper med begränsat utrymme för individuell lönedifferentiering. Kommittén ansåg sig icke kunna framlägga några konkreta rekommendationer rörande införandet av lönesättningsmetoder, som skulle vara bättre ägnade än de nuvarande att medföra löneinkomstens avvägning efter den individuella arbetsinsatsens värde. Detta vore en fråga, som måste lösas inom varje avtalsområde för sig på grundval av dettas speciella förhållanden. Kommittén föreslog, att en särskild nämnd för arbetsmarknadens kvinnofrågor skulle tillsättas. Härom anför kommittén:

»Kommittén har icke funnit anledning att undersöka alla de faktorer, som äro ägnade att bereda vägen för en större jämställdhet mellan könen på arbetsmarknaden och att underlätta förvärvsarbetet för den kvinnliga arbetskraften. Den anser emellertid dessa frågor vara av sådan vikt, att de kontinuerligt böra följas av representanter för arbetsmarknadsorganisationerna.

Kommittén vill därför föreslå att ett för Arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen gemensamt organ tillsättes, förslagsvis benämnt Arbetsmarknadens nämnd för kvinnofrågor. Detta organ bör få till uppgift att följa samhällets åtgärder i frågor, som beröra kvinnorna på arbetsmarknaden, med syfte att verka för att dessa åtgärder utformas på ett ur kvinnornas och arbetsmarknadens synpunkt lämpligt sätt. Det bör även i övrigt följa och stimulera till åtgärder, som äro ägnade att underlätta arbetet för den kvinnliga arbetskraften. Organet bör vidare genom propaganda i olika former söka påverka kvinnorna i syfte att öka deras yrkesmedvetande och ambition. Därjämte bör det ankomma på denna nämnd att söka sprida uppfattningen om könens likställighet på arbetsmarknaden.»

Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen ha därefter godkänt betänkandet och sålunda accepterat principen om lika lön för likvärdig arbetsinsats. Godkännandet innebär emellertid icke, enligt en protokollsanteckning vid sammanträde med organisationernas arbetsmarknadskommitté den 27 februari 1951, att parterna tagit ställning till frågan om en övergång till ett mera individualiserat lönesystem. Denna fråga finge prövas med hänsyn till alla de konsekvenser en sådan förändring av kollektivavtalens uppbyggnad skulle medföra.

Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen ha vidare enligt utredningens förslag tillsatt en särskild nämnd för arbetsmarknadens kvinnofrågor och förbundet sig att genom sina representanter i nämnden utöva den verksamhet, för vilken riktlinjer uppdragits i betänkandet.

Inom *Tjänstemännens centralorganisation* har frågan om likalönsprincipen behandlats av en särskilt tillsatt kommitté, vars resultat redovisas i publikation nr 1 i TCO:s skriftserie (Stockholm 1949). Den prövning kommittén underkastat löneförhållandena för de kvinnliga befattningshavarna utmynnade i en bestämning av det mål, som bör uppställas för den fackliga tjänstemannarörelsen, och de åtgärder, som böra vidtagas för att uppnå detta mål: likställighet för man och kvinna på arbetsmarknaden. Vad beträffar målsättning fann kommittén, att med rätt till lika lön borde förstås rätt till lika total arbetsersättning för samma arbetsprestation, vare sig denna utfördes av man eller kvinna, förbunden med fri konkurrens om yrken och tjänster. I fråga om förslag till åtgärder begränsade sig kommittén i huvudsak till sådana, som mera direkt borde åvila TCO och dess enskilda fackliga organisationer.

Lön under helgdagar.

Bestämmelser om helgdagar ha fastställts senast vid 1952 års kalenderreform. Till grund för reformen låg ett av en år 1945 tillsatt kommitté, helgdagssakkunniga, avgivet betänkande (SOU 1947: 27). Betänkandet jämte utlåtanden däröver behandlades av arbetstidsutredningen i dess betänkande, del IV, om tre veckors semester (SOU 1950: 32). Förslag att införa lagfäst rätt till lön under helgdagar framställdes emellertid varken i nämnda betänkanden eller vid frågans senare behandling.

Utskottet.

Då fjolårets riksdag i anledning av propositionen nr 47 behandlade frågan om svensk ratificering av en konvention angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde, anslöt sig riksdagen till den av såväl föredragande departementschefen som hörda myndigheter och organisationer hävdade uppfattningen, att lagstiftning rörande den allmänna arbetsmarknadens lönesättning principiellt icke borde förekomma. Samma uppfattning ha statsmakterna liksom arbetsmarknadens parter även tidigare hävdad. Utskottet finner ej anledning att nu frångå denna uppfattning och kan därför icke tillstyrka de i motionerna I: 320 och II: 380 gjorda yrkandena.

De kollektivanställda arbetarna åtnjuta i regel icke lön under helgdagar. De få därför vid helgerna vidkännas en inkomstminskning, som kan bli kännbar. Det kan därför te sig önskvärt att pröva, huruvida ett lönesystem, 2 — *Bihang till riksdagens protokoll 1953. 9 saml. 2 avd. Nr 4—5.*

enligt vilket lön oavsett förekomsten av helgdagar utginge för vecka eller annan tidsperiod vore lämpligare. Emellertid anser utskottet, i överensstämmelse med sin ovan uttalade uppfattning, att denna fråga bör regleras av arbetsmarknadens parter genom fria förhandlingar utan påverkan av statsmakterna. Utskottet kan därför icke förorda lagstiftning i förevarande ämne.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att motionerna I: 320 och II: 380 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att motionen I: 45 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 24 februari 1953.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Norman, Sten, Wahlund, Sunne, Norman, Ahlberg, Axel Svensson och Nils Theodor Larsson;

från a n d r a kammaren: herr Jacobsson i Igelsbo*, fruar Johansson i Norrköping, Västberg, herr Hagård, fru Sandström, herrar Lundberg, Carlsson i Bakeröd och Svensson i Göteborg.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.